

Een veilige leeromgeving binnen het mbo

Kennen

In welke mate zijn mbo-docenten in staat een leeromgeving te scheppen waarin leerlingen zich geaccepteerd voelen binnen een groep en gekend en (h)erkend worden door docenten? Uit het onderzoek Preventie in de Keten blijkt dat de randvoorwaarden waarbinnen mbo-docenten een veilige leeromgeving moeten bieden bepaald niet gunstig zijn. Niet elke leraar onderschrijft ook de pedagogische opdracht die het onderwijs heeft.

Cathy van Tuijl

Als presteren meer op de voorgrond staat kan de verantwoordelijkheid van opleidingen en docenten voor een meer pedagogische opdracht, zoals leerlingen te leren samen werken en verdraagzaam te zijn, wat op de achtergrond verdwijnen. Toch is elke school of opleiding gebaat bij een leeromgeving waarin leerlingen zich veilig en geaccepteerd voelen binnen een groep en leraren en leerlingen met elkaar bekend zijn. De meer didactische en pedagogische opdracht van opleidingen sluiten elkaar niet zozeer uit maar bouwen op elkaar voort. Leerlingen die zich veilig voelen kunnen meer profiteren van het onderwijs dan leerlingen die zich onveilig voelen. Leerlingen die succes in het leren ervaren bloeien op, zijn meer

en gekend worden

betrokken en geven zich meer bloot dan leerlingen die falen.

Zich veilig voelen binnen een groep ontstaat op basis van dagelijkse overwegend positieve interacties met docenten en medeleerlingen, door relaties die met klas- en schoolgenoten gevormd worden, en door verdraagzaam gedrag van anderen. Er is geen ingewikkeld curriculum voor nodig. De leraar als rolmodel, die interesse toont in leerlingen en wat hen beweegt, die conflicten en problemen oplost en leerlingen begeleidt naar meer zelfstandig functioneren, vervult die pedagogische opdracht. Een veilige leeromgeving is gebaat bij leraren en leerlingen die bekend zijn met elkaar en met de regels binnen de opleiding, waar docenten informatie hebben over leerlingen en hun achtergrond en waar leerlingen zich vrij voelen om informatie of ondersteuning te vragen aan docenten. En liefst ook waar ouders actief betrokken worden bij de opleiding van hun zoon of dochter.

Kleinschalige en herkenbare opleidingen

Wat docenten in het mbo kunnen doen om een veilige leeromgeving te creëren is ingebed in de context van het mbo als organisatie, maar ook in de context van groepen (omvang en samenstelling) en werkvormen waarin docenten leerlingen ontmoeten. Deze randvoorwaarden beïnvloeden de mogelijkheden van de docent. Het mbo staat voor velen gelijk aan een

Niet elke leraar onderschrijft
de pedagogische opdracht die het
onderwijs heeft

grootschalige organisatie met een veelheid aan opleidingen en enorme leerlingaantallen. Niet bepaald een organisatie waarin individuele leerlingen gekend worden. Toch slaagt een aantal mbo's erin om kleinschalige en herkenbare opleidingen te bieden: op een vaste plek in een gebouw met gecentreerde onderwijsruimtes dicht bij de lerarenkamers. Binnen het mbo als mega-organisatie kan dus wel degelijk voor leerlingen een herkenbaar en kleinschalige opleiding gerealiseerd worden waarin docenten en leerlingen elkaar regelmatig zien. Hiernaast is de mbo-docent in het bieden van een veilige leeromgeving gebonden aan werkvormen. Werkvormen variëren van instructie in klassikale settings tot toezicht houden bij groepen van

70 leerlingen in een computerzaal, ieder met hun eigen regels. Ten slotte heeft ook de samenstelling van de leerlingpopulatie invloed op de leeromgeving die een docent kan bieden. Het mbo kent een oververtegenwoordiging van leerlingen van laag opgeleide ouders en uit etnische minderheden, waarbij een deel van de leerlingen bloot staat aan risicostapeling. Van risicostapeling is bekend dat het een negatief effect heeft op functioneren en ontwikkeling van leerlingen in brede zin.

Maar uiteindelijk is het toch de docent die in contact met leerlingen een leeromgeving creëert. Het klasklimaat geeft op het niveau van de groep een indicatie van de sfeer in de groep. Op individueel niveau is er de relatie die leraren met ieder van hun leerlingen opbouwen. Niet onbelangrijk ook zijn de onderlinge contacten tussen klas- en leeftijdsgenoten.

Resultaten uit het onderzoek

In het onderzoek Preventie in de Keten zijn leerlingen van verschillende leeftijden en uit verschillende onderwijssectoren en hun docenten drie jaar lang gevolgd (zie kader). Leraren in het mbo die aan het onderzoek meededen zijn met gemiddeld 55 jaar ouder dan de leraren uit de overige sectoren (basisschool en vmbo). Ook zijn mannelijke leraren duidelijk oververtegenwoordigd. Dit is wellicht beïnvloed door de meer door mannen gedomineerde afdelingen (zoals Bouw) die aan het onderzoek wilden deelnemen.

In gesprekken blijkt dat veel docenten de onderwijsontwikkelingen van de afgelopen jaren, zoals zelfsturend onderwijs of momenteel de referentieniveaus, meer dan beu zijn. Ook voelt een deel zich in de eerste plaats vakdocent en is er minder affiniteit met de pedagogische opdracht. Docenten ervaren weinig autonomie in het lesgeven binnen het mbo: zo wordt de keuze van taalmethoden soms mbo-breed vastgesteld. Bij sommige docenten leeft het idee 'we mogen geen instructie meer geven'. Zij voelen hun docentschap gereduceerd tot toezichthouder bij anonieme lessen achter de computer. Ouders zijn grotendeels uit beeld bij docenten. Gedurende het onderzoek werd het beleid van het mbo op dit punt gewijzigd, met meer ruimte voor ouderbetrokkenheid. De vraag is in hoeverre dit gedragen wordt op de werkvloer.

Uit de vergelijking van het klasklimaat tussen de onderwijssectoren blijkt, wellicht anders dan verwacht, dat naarmate leerlingen ouder worden ze minder inspraak en invloed krijgen, minder respect tonen en minder goede vriendschapsbetrekkingen hebben. In vergelijking tot leraren uit andere sectoren voelen mbo-docenten zich gemiddeld genomen iets

>>

NU
4 nieuwe
methoden

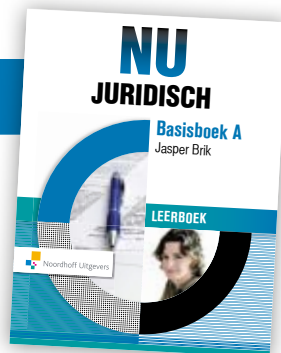
Straks het beste studieresultaat

Maak kennis met de 4 nieuwe
beroepsgerichte methoden voor het mbo

NU Juridisch

De complete methode voor de opleiding Juridisch Administratieve Beroepen en de profielen Juridisch Administratief Dienstverlener en Medewerker Human Resource Management.

Vraag een beoordelingsexemplaar of presentatie aan op
www.nujuridisch.nl/mbo

NU Financieel

De complete methode voor de opleiding Financiële Beroepen en de profielen Bedrijfsadministrateur en Junior Assistent Accountant. De basisboeken zijn ook geschikt voor het profiel Financieel Administratief Medewerker.

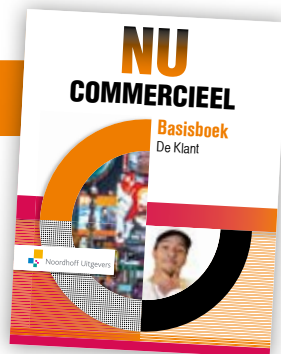
Vraag een beoordelingsexemplaar of presentatie aan op
www.nufinancieelmbbo.nl

NU Commercieel

De complete methode voor de opleiding Marketing, Communicatie & Evenementen en de profielen Marketingcommunicatie en Evenementenorganisatie.

Vraag een beoordelingsexemplaar of presentatie aan op
www.nucommercieel.nl/mbo

NU Pedagogisch Werk

De complete methode voor de nieuwe opleiding Pedagogisch Werk en de profielen Onderwijsassistent, Pedagogisch Medewerker Kinderopvang en Gespecialiseerd Pedagogisch Medewerker.

Vraag een beoordelingsexemplaar of presentatie aan op
www.nupedagogischwerk.nl/mbo

 Noordhoff Uitgevers

Kies voor de NU Methoden:

- Leerboeken, werkboeken en online leeromgeving
- Gebruiksvriendelijk en volop grip: één doel, één structuur, één didactiek
- Praktijkgericht en toegankelijk door helder taalgebruik
- Uitgebreide online toetsenbank
- Vele online extra's voor de docent

NU Methoden De kracht van structuur

minder competent in het omgaan met gedrag- en leerproblemen. Het gaat in dit onderzoek om een betrekkelijk kleine groep docenten, maar de bevindingen van jaar tot jaar waren consistent. Binnen deze context moeten de gegevens over de leerlingen gezien worden.

Relatiekwaliteit

Docenten vinden het benoemen van met name persoonsgebonden en gezin- en omgevingsrisico's van leerlingen lastig omdat zij de leerlingen daarvoor onvoldoende goed kennen. Ook als zij studieloopbaanbegeleider zijn van de leerling. De antwoordcategorie 'vermoedelijk' deed daar niets aan af. Bij circa de helft van de leerlingen is onbekend of er gezin- en omgevingsrisico's zijn en bij 15-30 procent van de leerlingen zijn de vragen over risico's niet ingevuld. Van de mbo-leerlingen waarvan wel gegevens ingevuld zijn heeft 10-20 procent te maken met risicostapeling. Gezien de ontbrekende gegevens is dit een duidelijke onderschatting van het daadwerkelijke aantal leerlingen met risicostapeling.

De relatiekwaliteit binnen het mbo is minder gunstig dan in andere onderwijssectoren, met relatief minder nabijheid en meer conflicten. Ongetwijfeld werken hier de puberteit en wisselingen van leraar van les tot les in door, maar ook dan is het beeld iets ongunstiger dan bij het op dit punt vergelijkbare vmbo. Voor leerlingen met risicostapeling wordt, net als in andere onderwijssectoren, een beduidend slechtere relatiekwaliteit gevonden: meer conflicten en minder nabijheid. Leraren hebben ook ouderbetrokkenheid beoordeeld: het algemene patroon is

Preventie in de Keten

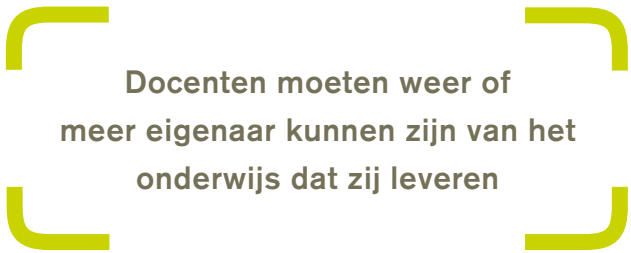
In het onderzoek Preventie in de Keten zijn leerlingen van verschillende leeftijden en uit verschillende onderwijssectoren en hun docenten drie jaar lang gevolgd. In dit onderzoek was veel aandacht voor het sociale aspect van de schoolbestaan. Een mbo participeerde met vier afdelingen in dit onderzoek. Drie jaar lang rapporteerde een beperkte en wisselende groep docenten (10-12 per meetronde) op groepsniveau over klasklimaat en hun ervaren competentie in het omgaan met leer- en gedragsproblemen. Ook rapporteerden docenten drie jaar lang over 100-200 leerlingen in termen van risicostapeling, leraar-leerling relaties en ouderbetrokkenheid. Risicostapeling werd vastgesteld aan de hand van 16 vragen verdeeld over persoonsgebonden risico's (een laag IQ), gezin- en omgevingsrisico's (omgeving met grote armoede), en schoolgebonden risico's (de leerling loopt achter in vergelijking met leeftijdsgenoten). Voor de leraar-leerling relatie en ouderbetrokkenheid werden bestaande reeds beproefde instrumenten gebruikt.

Ook is dossieronderzoek uitgevoerd. De intakes waar mbo's veel tijd in stoppen zijn beperkt tot vaardigheids- en attitude-tests van leerlingen en omvatten geen informatie zoals die bij het basisonderwijs gebruikelijk is van ouders over opleidingsniveau en werk of samenstelling van het gezin.

dat ouders in het eerste jaar meer betrokken zijn dan de jaren erna. Bij leerlingen met risicostapeling zijn ouders minder betrokken dan bij leerlingen zonder risicostapeling.

Ongunstige randvoorwaarden

Kortom, de context of randvoorwaarden waarbinnen mbo-docenten een veilige leeromgeving moeten bieden is gemiddeld genomen ongunstig, met duidelijke variaties tussen opleidingen en/of niveaus binnen opleidingen. In leeftijd is er een grote kloof tussen leraren en leerlingen. Een aantal aspecten van de organisatie en de werkvormen daarbinnen wordt als beperkend ervaren door een deel van de leraren. Niet elke leraar onderschrijft de pedagogische opdracht die het onderwijs

**Docenten moeten weer of
meer eigenaar kunnen zijn van het
onderwijs dat zij leveren**

heeft. Het klasklimaat biedt mogelijkheden voor verbetering in termen van autonomie en relatie. Gemiddeld genomen ervaren de mbo-docenten zich matig tot voldoende competent in het omgaan met gedrag- en leerproblemen. Minimaal 20 procent van de leerlingen staat bloot aan risicostapeling. Risicostapeling heeft een negatief effect op de relatie tussen leraar en leerling naast andere aspecten van schools functioneren. Ouderbetrokkenheid staat in het mbo pas sinds kort op de agenda en meer bij het bestuur dan bij leraren.

Eigenaar van onderwijs

De focus binnen het mbo dient er meer op gericht zijn de leerling goed onderwijs in brede zin te bieden, zowel didactisch als pedagogisch. Docenten moeten weer of meer eigenaar kunnen zijn van het onderwijs dat zij leveren. Docenten moeten op het gebied van pedagogische ondersteuning scholing kunnen krijgen om meer nabijheid en minder conflicten te realiseren.

Bij aanmelding en intake kan beter gekeken worden, naar de leerling en diens omgeving, bijvoorbeeld in hoeverre de leerling een ondersteunende of juist problematische omgeving heeft. Dergelijke gegevens dienen bij studieloopbaanbegeleiders bekend te zijn.

Als leerlingen naar zelfstandigheid begeleid worden dan is het aan te bevelen dat zij met inspraak en invloed kunnen oefenen binnen het mbo.

Door ouders actief uit te nodigen bij de aanmelding van hun zoon of dochter en hen rond te leiden en te informeren op de opleiding hebben ouders handvatten om thuis het gesprek aan te gaan. ■

Cathy van Tuijl is lector Gedrag- en Leerproblemen bij Saxion, Academie Pedagogiek en Onderwijs